

Posudek oponenta disertační práce

Škola	Filmová a televizní fakulta AMU v Praze
Student	MgA. Jiří Forejt
Název	<i>Filmová výchova: úvod do oborového hledání</i>
Oponent	Mgr. MgA. Tereza Czesany Dvořáková, Ph. D.

Jiří Forejt se ve svém disertačním výzkumném projektu pustil do prostoru filmové výchovy, tedy oboru, který v českém kontextu stále ještě prochází obdobím svého etablování a sebedefinování. Úkol si neusnadnil ani tím, že své téma pojal poměrně široce – ujasněním pojmů počínaje, přes historický kontext a silný mezioborový exkurz až po svébytný popis principů a obsahů filmové výchovy, jež ilustroval konkrétními příklady z vlastní i převzaté filmové výchovné praxe.

Vznikla práce nelehké struktury, v níž autor uplatňuje několik podstatných výzkumných a autorských přístupů. Důsledně se snaží vycházet ze základů, z velmi konkrétních impulzů a příkladů a jeho přístup je sympaticky nekompromisní a přímočarý. Mluví-li o pedagogice, nebojí se začít spolu se svým mentorem doc. Martinem Čihákem u Komenského. Definuje-li základní cíl oboru filmová výchova, mluví především o „vnitřní proměně“ člověka i „kvalitativní proměně vzdělávacího procesu“. Základní premisou, z níž Forejt po vzoru dramatické výchovy vychází, je, že primárním úkolem filmové výchovy je využívat filmových postupů pro pedagogické cíle. Filmová výchova je pro autora „komplexním principem, synergií mezi uměleckými aspekty a didaktickým potenciálem filmového umění, které je možné využívat v různých formách a kontextech“ (str. 37). Vědomě se vyhýbá nekončící diskuzi, zda a jak zahrnovat k filmové výchově tu audiovizuální a případně mediální, protože toto téma není pro zvolený přístup relevantní. Samotným cíl disertačního výzkumu pak autor nalézá v hledání odpovědí na otázky, kdy může filmová výchova z filmu skutečně odvodit své pedagogické cíle, jakým způsobem je možné efektivně ve výuce využívat výrazové možnosti filmu a jak pojmenovat ony „transformační“ situace mezi filmem a pedagogickým procesem (str. 14).

Jiří Forejt se na rozdíl od nedávno obhájené disertační práce pedagožky Barbory Holubové na PedF UK nedrží nijak striktně definic oboru daných v Rámcových vzdělávacích programem, přestože je s touto problematikou evidentně seznámen. Vysvětluje, že pro jeho širší přístup není podstatné, zda je „výuka realizována v rámci formálního či neformálního vzdělávání“ (str. 15) ani to, jak definovat oborovou gramotnost, protože důraz na její formování „je zveličován a přeceňován“ (str. 47). Tento odvážný přístup je po mém soudu velmi konzistentní vzhledem k bazální metodě práce. – Autor skutečně důsledně zkoumá především pedagogické přístupy a možnosti, nikoliv institucionální rámce a formální koncepty, jimž se ovšem přehledně věnuje v exkurzivních úvodních kapitolách.

V hlavní části práce Forejt pracuje metodou, kterou sám nazývá „argumentačním řetězcem“. Svě teoretické úvahy, ve kterých se čtenář může chvílemi pro nedostatek

představivosti ztrácet, naštěstí vždy doplňuje velmi konkrétními referenčními příklady a impulsy. V kapitole o dramatické výchově zaujme jak prostupnost mnoha technik mezi oběma obory, tak promyšlenost obsahu případové studie. Autor si z inspirace dramatickou výchovou odnáší mimo jiné apel na deverbilizování vybraných přístupů a důraz na subjektivitu účastníků pedagogického procesu.

V dalších – podle mého názoru jádrových – kapitolách práce autor volně vychází ze svého základního pracovního dělení modů či přístupů filmové výchovy na produkci (tvorbu), recepci, reflexi a medialitu. Už konkrétněji se vrací k osobnímu východisku mapování samé podoby filmového pedagogického procesu. Ve svých argumentačních řetězcích se mimo jiné logicky vymezuje vůči oficiálním konkrétní části koncepčních materiálů prof. Rudolfa Adler (jež ovšem zároveň v jiných pasážích hájí) a nabízí velké množství didakticky nosných příkladů praktického cvičení i teoretických rozborů filmových děl. V kapitole věnované filmové recepci (tedy jak předvádění, tak vnímání filmu) Forejt zdůrazňuje význam společné filmové projekce jako důležitého základu pedagogické práce a mimo jiné naráží na absenci filmů pro mladší publikum v české kinodistribuci. Autor rozlišuje dva druhy projekcí – imerzní a didaktickou. Druhá ze jmenovaných je zároveň s pomocí rozvinutí známých tezí Toma Gunninga vztažena k tradici rané kinematografie, k níž se ještě Jiří Forejt vrátí v následující části práce. Téma projekce se neomezuje na samotný divácký akt, dotýká se také dramaturgie a opět nabízí velmi konkrétní příklady základních nástrojů filmového lektora a výběrové nápady na jeho práci před a po filmu.

Jistým vyvrcholením disertační práce je šestá kapitola nazvaná „Didaktická potence mediality“. V ní autor zhodnocuje vlastní praktické zkušenosti s oborem filmové výchovy a také završuje svou výzkumnou práci. Skrze úvahu o proměně mediality filmu se Forejt vrací na půdu raného filmu a prezentuje své vlastní „performativní filmové rozbor“ několika raných filmů, podrobně dokládá propojení raného filmu s dalšími performativními druhy umění (kabaret, vaudeville, divadelní inscenace) a zastavuje se i u multimediality raných zvukových představení. Čtenářský „aha efekt“ přichází ve chvíli, kdy po těchto navýsost teoretických úvahách následuje velmi přesná a logická transformace historických vědomostí do popisů forem a obsahů souboru Forejtových autorských filmově-výchovných projektů. Tato transformace se objevuje ve všech stanovených oblastech filmové výchovy, tedy v tvorbě – recepci – reflexi i medialitě.

Důraz klade také na multimedialitu raných zvukových představení. Čtenářský „aha efekt“ přichází ve chvíli, kdy po těchto teoretických úvahách nesledují konkrétní příklady Forejtovy vlastní filmově výchovné práce, v níž jejich tvůrce historické souvislosti velmi přesně integruje do forem a obsahů souboru autorských filmově-výchovných projektů. Tato integrace se podle popisů odehrála komplexně, tedy ve všech předem stanovených východiscích: v tvorbě, recepci, reflexi i medialitě.

Poslední kapitola je pak stručným ale historickým důležitým appendixem, v níž autor vysvětluje a dále rozpracovává věcný záměr budoucího studijního programu Filmová a audiovizuální výchova na AMU.

Zhodnocení disertační práce

Práci Jiřího Forejta hodnotím velmi pozitivně. Těžký úkol, který si díky široce zvolenému tématu uložil, byl schopen pojmout v akademických standardech, a přitom kreativně. Své poměrně složité a komplexně položené výzkumné otázky odpovídal průběžně v jednotlivých kapitolách, tedy z různých úhlů pohledu. Zvolená metoda segmenarizace tématu do dílčích celků a způsob psaní formou tzv. argumentačních řetězců se, přes mou počáteční pochybnost, ukázala být jako velmi nosná. – Obor filmové výchovy byl díky tomu představen ve své diverzitě, mnohavrstevnatosti a zároveň osobitě argumentačně ukotvován. Teoretické části textu, které mohou vyvolávat další otázky všetečného čtenáře, byly vzápětí doplněny vhodně zvolenými příklady dobré praxe, jež na otazníky zpravidla samovolně odpovídají. Autor byl schopen pracovat s poměrně rozsáhlým souborem teoretické literatury, již ale vždy rychle a transparentně vztáhnul k tématu svého výzkumu a případnou obsahovou rozbíhavost tak omezil na minimum. Vysoká je jazyková kvalita textu, v akademickém prostředí špatně zdůvodnitelná poetizace, která se u autora objevovala v některých předchozích textech, se zde omezila na minimum. Jiří Forejt pečlivě pracoval s citační normou a až na drobné výjimky práci velmi důsledně ozdrojoval. Seznam literatury a dalších zdrojů je dostatečně obsáhlý a relevantní.

Protože úkolem oponenta není jen chválit, ale také v práci nalézt případné nedostatky, zmíním se i o nich. Protože práce (odůvodněně) pracuje méně obvyklým způsobem delších citací v hlavním textu, není podle mého názoru ani přehledné, ani vhodné tyto citace graficky neoddělovat. Zejména v první polovině práce se autor občas ve svých argumentačních pozicích opakuje. V hlavním textu je občas nepřesně umístěn index poznámkového aparátu, což může být někdy matoucí. Osobně bych ocenila více obrazového materiálu, vnímám jeho použití v tomto případě jako žádoucí. V práci jsem našla nemnoho překlepů.

Při pohledu do zdrojů vidím drobných opomenutí více. Rozumím tomu, proč byly vědomě vynechány zdroje věnující se filmové výchově z pozice výtvarné výchovy ale i dalších vzdělávacích oborů (dějepis, český jazyk, mediální výchova apod.), ale disertační práci Lindy Arbanové bych přesto pro její význam nepomíjela. Neobhájenou disertační práci Pavla Bednaříka naopak podle mého názoru nelze citovat stejně jako obhájenou (už proto, že budoucí badatel ji bude marně hledat v repozitářích AMU). Vedle materiálů CinEd by stálo za to udělat rešerši a zmínit další metodické materiály s podobnou hloubkou ponoru do filmového rozboru (z českých mě napadá překladový materiál Doc Alliance Academy k filmu *Louisa*). V soupisu jsem také nenašla důležité filmově-výchovné publikace a případně veřejně dostupné audiovizuální lekce JSNŠ. Web dfi.cz neexistuje. Myslím, že příspěvek Michala Böhma není článkem ale studií. Chybí i autorovi názorově blízký a poměrně známý článek Filipa Kršiaka a Jany Koeningsmarkové „Co je a co není filmová výchova – a proč ji potřebujeme“ (*EDUin* 2. 5. 2014).

Všimla jsem si, že typickým problémem prací na uměleckých školách je, že závěrečná shrnutí kapitol nebývají jen sumarizací informací a jejich případnou syntézou či třeba interpretací, ale často přináší nové informace a myšlenky, které by si zasloužily být rozpracovány již v hlavním textu kapitoly. Tomuto problému se do jisté míry nevyhnul ani Jiří Forejt. Myslím ale, že jde o vědomé rozhodnutí.

Výše zmíněné výhrady jsou formalistní a pro význam samotné práce málo podstatné. Autor podle mého názoru dosáhl svých stanovených výzkumných cílů a prokázal schopnost samostatné tvůrčí činnosti ve výzkumu oboru filmové výchovy. Práce je nejen původní, ale i originální a představuje důležitý článek k dalšímu rozvoji filmové výchovy. Práce podle mého názoru splňuje požadavky standardně kladené na disertační práce. Práci doporučuji k obhajobě.

Otázky k obhajobě

- Autor se ve své práci částečně vymezuje vůči specializovaným aktivitám filmové výchovy, které využívají např. pouze techniky animovaného filmu nebo pouze projekce dokumentárních filmů. Zajímalo by mě, zda a jakým způsobem by považoval za vhodné tyto přístupy integrovat do širšího celku pedagogiky filmem.
- Autor se vymezil také k části koncepce prof. Rudolf Adlera, který stojí za oborovými obsahy RVP. Může tedy stručně nastínit, jak konkrétně by bylo možné text přeformulovat, aby více vyhovoval pedagogickým cílům?

V Praze dne 9. 6. 2022

Mgr. MgA. Tereza Czesany Dvořáková, Ph. D.
pedagožka katedry filmových studií FF UK v Praze
výzkumná pracovnice FAMU